

УДК 159.923.2

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1\(49\).185768](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1(49).185768)

Кононенко О. І.

доктор психологічних наук, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

e-mail: oksana.kroshka@gmail.com

ORCID: ID 0000-0001-8676-7410

АДАПТАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У зв'язку з подіями в сучасному українському суспільстві особливої уваги заслуговує проблема підготовки майбутніх військовослужбовців та їх адаптація до військової служби. Служба в армії це новий та складний етап у житті юнака. В перший період служби в армії дуже важливим є процес адаптації, що може виявлятися у тривожності. В таких умовах проявляються особистісні характеристики, які сприяють більш успішному проходженню процесу адаптації та переживання перших труднощів.

Ключові слова: особистість, адаптація, військовослужбовець, служба в армії.

Постановка проблеми. Середовище і умови військової діяльності пред'являють досить жорсткі вимоги до особистості молододі людини, покликаної на військову службу. Проблема розвитку особистості збройного захисника вітчизни на тлі досить складних соціально-економічних перетворень і реформування суспільства. На жаль, служба в армії давно перестала бути престижною, і різко обмежився контингент для призову в збройні сили. Це змушує військових максимально, з різних верств суспільства закликати людей на службу, щоб виконати план з укомплектування. План призову систематично не виконується військкоматами. Та проблема адаптації людини до постійно змінюваних умов життя вже тривалий час є одним з напрямків теоретичних і прикладних досліджень військової психології.

Особливий інтерес до цієї проблеми впливає зі специфіки та високої соціальної значимості діяльності військовослужбовців, успіх якої залежить від ступеня адаптації та психологічних особливостей до екстремальних факторів військової служби.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливостям майбутніх військовослужбовців приділялася значна увага в роботах сучасних дослідників. Передусім це дослідження А. Г. Маклакова, О. В. Барабанщикова, Ж. Г. Сенокосова, В. Я. Слепова та інших відомих вчених.

У ряді досліджень основною тенденцією розвитку змісту підготовки фахівців військового профілю розглядається розробка нових державних освітніх стандартів як системи вимог сучасного суспільства до характеру і рівня проміжних і кінцевих результатів діяльності вищої школи. Проте аналіз існуючих стандартів та практик дозволяє констатувати необхідність вдосконалення системи психологічного супроводу процесу становлення професіонала у навчальних закладах Міністерства оборони України, що потребує вивчення глибинно-психологічних механізмів особистісного та професійного становлення, а не лише педагогічних умов та практик [2].

Мета статті — теоретично виявити та емпірично довести адаптаційні особливості майбутніх військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Підготовка до служби в Збройних Силах України — це складна, тривала, цілеспрямована діяльність суспільства (сім'ї, школи, громадських організацій), результатом якої має стати готовність юнака до строкової військової служби.

Залежно від змісту та мети у підготовці до служби в армії розрізняють такі її види: фізіологічна підготовка — формування готовності всіх фізіологічних систем організму юнака (дихання, кровообігу, травлення) до витримування великих і складних навантажень, суворих вимог військової діяльності; фізична підготовка — розвиток необхідних воїну фізичних якостей (сили, витривалості, спритності, рухливості та ін.); початкова військова підготовка, яка проводиться на заняттях з допризовної підготовки і формує у юнаків початкові військові знання, практичні навички та вміння; психологічна підготовка. Психологічна готов-

ність до військової служби — це складна властивість особистості, рівень сформованості якої визначається ступенем розвитку всіх сфер людської психіки. Усі ці види підготовки взаємопов'язані і в сукупності формують готовність особистості до служби в армії.

Особливості військової служби в сучасних умовах зумовлені низкою зовнішніх (соціально-економічне реформування суспільства) і внутрішніх (реорганізація армії в умовах її різкого скорочення) причин.

Погляди вчених на процес адаптації об'єднує спільне розуміння того, що у взаємодії особистості і суспільства в процесі адаптації визначальна роль відводиться соціальним умовам. Вони впливають на особистість через те мікросередовище, в яке людина безпосередньо потрапляє. У свою чергу, особистість не є пасивним спостерігачем, який піддається впливам з боку групи, а виступає суб'єктом діяльності, виявляючи активність, яка залежить від її певних якостей: свідомо вмотивованість дій, несхильність до чужих впливів, здатність самому приймати необхідні рішення, система ціннісних орієнтацій і установок і т. д. Тому змістом соціально-психологічної адаптації є: входження молодих людей у військові колективи, засвоєння і прийняття норм, традицій, звичаїв мікросередовища, встановлення взаємин «по вертикалі» і «по горизонталі», процеси самовизначення і самоствердження.

Професійно-психологічний відбір у Збройних Силах України — комплекс заходів, спрямованих на забезпечення відбору громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу, і військовослужбовців з професійно важливими якостями, що відповідають вимогам військово-професійної діяльності.

Професійно-психологічний відбір є початковим етапом соціально-психологічного супроводу військової служби у Збройних Силах України. Так відбір представляє собою комплекс заходів, що сприяють раціональному розподілу призовників за спеціальностями, комплектуванню вищих військових навчальних закладів та учбових організацій ТСОУ курсантами і забезпечують відповідність психологічних якостей, властивостей особистості військових спеціалістів вимогам військово-професійної діяльності.

При проведенні психологічного відбору оцінюються психологічні та психофізіологічні властивості: особливості мотиваційної сфери, характеру, інтелектуальної і сенсорної організації, психомоторики, властивостей нервової системи, темперамент.

Професійно-психологічний відбір включає в себе соціально-психологічне вивчення і психофізіологічне обстеження. Соціально-психологічне вивчення передбачає оцінку моральних якостей особистості, громадської і трудової активності, військово-професіональної спрямованості, умов виховання і розвитку, особливостей спілкування і поведінки в колективі. Основними методами соціально-психологічного вивчення є: аналіз документів; спостереження; анкетування; біографічний метод; методика визначення типу поведінки особистості в конфліктній ситуації; узагальнення незалежних характеристик; аналіз практичних результатів діяльності; індивідуальна співбесіда.

Отже психологічна готовність до військової служби — це складна властивість особистості, рівень сформованості якої визначається ступенем розвитку всіх сфер людської психіки: мотиваційної, пізнавальної, емоційно-чуттєвої, вольової.

Адаптаційні здатності індивіда багато в чому залежать від психологічних особливостей особистості, що визначають можливість адекватної регуляції функціонального стану організму в різноманітних умовах життя і діяльності. Тому адаптація майбутніх військовослужбовців — це один з найважливіших процесів, що відбуваються з молодою людиною, що прийшла на військову службу. Від цього процесу багато в чому залежить надалі діяльність військовослужбовця, його бажання і прагнення служити і виконувати поставлені перед ним завдання.

Результати дослідження. Дослідження проводилось на базі міського військового комісаріату, у якому брали участь 30 майбутніх військовослужбовців у віці від 17 до 19 років.

Кулагінім Б. В. було запропоновано набір методики, який пройшов апробацію за результатами обстеження великої кількості призовників та військовослужбовців [4]. Реєстрація відповідей за методиками проводиться на загальному реєстраційному аркуші певної форми (табл. 1).

Закінчення табл. 1

I. Підбір слів			II. Числові ряди			III. Фігури			IV. Аналогії				V. Візерунки						
1	2	3	28	29	30	28	29	30	A	B	В	Г	Д	A	B	В	Г	Д	
«_» «_» «_»	«_» «_» «_»	«_» «_» «_»	28	29	30	28	29	30						28	29	30			
Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-	Заг.-пр.-				Заг.-пр.-						
Сума вірних відповідей -			Сума вірних відповідей -			Сума вірних відповідей -			Заг.-пр.-				Заг.-пр.-						
VI. Арифметичний рахунок																			
VII. Слухововна пам'ять																			
1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
2	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
3	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	
4	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	
5	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	
6	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70									
7																			
8																			
9																			
10																			
Загал.-Вірн.-	Загал.-Вірн.-	Загал.-Вірн.-	Загал.-Вірн.-	Заг.-пр.-															
Сума вірних відповідей -																			
№ з/п	Методики	Результат	Висновок про придатність до навчання і підготовки																
		Оцінка балів	ВВНЗ	командний	опера-	зв'язок і	спец.	технол.											інші
1	Підбір слів	Правильні відповіді			тор.	спостереж.	призн.	війська											
2	Числові ряди																		
3	Фігури																		
4	Аналогії																		
5	Візерунки																		
6	Арифметичний рахунок																		
7	Слухововна пам'ять																		
			1-7	4,6	5,6	1,3,7	3,4	1,3,5	Сума балів за методиками										2,3,4

Перед початком обстеження досліджувані заповнювали розділи реєстраційного аркуша, який відображає їх соціально-демографічні характеристики [2]. В набір входять такі методики: «Підбір слів»; «Числові ряди»; «Фігури»; «Аналогії»; «Візерунки»; «Арифметичний рахунок»; «Слухо-розмовна пам'ять».

Для визначення особливостей адаптації майбутніх військово-службовців використано багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (А. Г. Маклаков і С. В. Чермянін). Методика призначена для оцінки адаптаційних можливостей особистості з урахуванням соціально-психологічних і деяких психофізіологічних показників, що відображають узагальнені особливості нервово-психічного і соціального розвитку.

В основу методики покладено уявлення про адаптацію як про безперервний процес активного пристосування людини до постійно мінливих умов соціального середовища і професійної діяльності. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реально людина сприймає себе і свої соціальні зв'язки, точно порівнює свої потреби з наявними можливостями і усвідомлює мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням працездатності і погіршенням стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації можуть призводити до грубих порушень військової дисципліни, правопорядку, суїцидальних вчинків, зриву професійної діяльності і розвитку хвороби [5; 6].

В результаті дослідження за допомогою методики «Підбір слів» було отримано такі результати: середнє значення вибірки — 5,73 бала. Таким чином можливо відзначити, що високим рівнем словникового запасу володіє 56,6 % (17 досліджуваних); середнім 33,3 % (10 досліджуваних) та низьким 10 % (3 досліджуваних)

У дослідженні з допомогою методики «Числові ряди» було отримано середнє значення вибіркової групи — 5,33 бала. Таким чином високий рівень отримали 40 % (12 досліджуваних); середній 36,7 % (11 досліджуваних); низький рівень 23,3 %

(7 досліджуваних) особливостей логічного мислення, якщо досліджуваний утрудняється при вирішенні подібних завдань, це може означати, що він погано аналізує цифровий матеріал, не бачить в ньому прихованих закономірностей, тому не може ними скористатися, отже його логічне мислення розвинене слабо.

В результаті дослідження за допомогою методики «Фігури» було отримано середнє значення вибіркової групи — 5,16 бала, таким чином високі показники отримали 36,7 % (11 досліджуваних), середні показники 43,3 % (13 досліджуваних), низькі показники 20 % (6 досліджуваних) оцінки зорової пам'яті.

У дослідженні за допомогою методики «Аналогії» було отримано середнє значення вибіркової групи — 5,8 бала, отже високі показники отримали 56,6 % (17 досліджуваних) тобто людина дала більшість правильних відповідей та можна зробити висновок, що їй доступно розуміння логічних зв'язків, вона може оперувати абстрактними поняттями; середні показники отримали 43,4 % (13 досліджуваних); низькі показники не було виявлено в цій вибірці (описується з відчуттям труднощів на етапі інструкції, насилу міркує вголос про те, як пов'язані між собою пари слів, виконує більшість завдань тільки за допомогою фахівця, можна робити висновки про низький рівень розвитку логічного мислення, про труднощі в розумінні аналогій між абстрактними поняттями, про нелогічність міркувань).

За допомогою дослідження за методикою «Візерунки» було отримано середнє значення по групі — 5,03 бала, отже високі результати отримали 30 % (9 досліджуваних); середні результати 43,3 % (13 досліджуваних); низькі результати 26,7 % (8 досліджуваних) отримали випробувані на просторове сприйняття.

У дослідженні за допомогою методики «Слухова пам'ять» було отримано середнє значення вибіркової групи — 5,2 бала: високі бали отримали 50 % (15 досліджуваних); середні результати 10 % (3 досліджуваних) — середньо розвинена за об'ємом короткочасна пам'ять; низькі результати 40 % (12 досліджуваних) — не цілком достатній за об'ємом рівень або на-

віть низький рівень короткочасної пам'яті. В деяких випадках при черепно-мозковій травмі або нейроінфекції досліджувані запам'ятовують перше й останнє слова. При цьому обсяг запам'ятовування матеріалу не змінюється. Число слів, утриманих і відтворених в першій серії, показує обсяг слухової короткочасної пам'яті. Нормою вважається обсяг, рівний 7 ± 2 слів (одиниці інформації).

У дослідженні за допомогою методики «Арифметичний рахунок» було виявлено арифметичні здібності, середнє значення групи випробуваних — 4,86 бала: високі бали отримали 26,6 % (8 досліджуваних); середні бали отримані 36,7 % (11 досліджуваних); низькі бали отримали 36,7 % (11 досліджуваних).

Вирахування відсоткового відношення готовності до військової служби призовної молоді.

Показники 8–10 балів та 6–7 говорять про 1-й і 2-й рівні СБС (висока і достатня стійкість до бойового стресу), психологічної допомоги не потребують.

В дослідженні після отриманих даних ми відмічаємо, що до найвищого рівня не було віднесено жодного досліджуваного, оскільки серед досліджуваних не було зареєстровано таких показників.

10 % (3 досліджуваних) мають достатню кількість балів та відноситься до 2 рівня, вони не потребують психологічної допомоги.

Показники 5 балів отримали 66,6 % призовників (20 досліджуваних) — 3-й рівень СБС (задовільна стійкість до бойового стресу), здатні виконувати свої функціональні обов'язки, проте для досягнення високої ефективності професійної діяльності їм потрібно більше часу для адаптації до бойових умов і проведення медико-психологічної корекції. Як правило, у таких військовослужбовців спостерігається затяжний період адаптації. Вони потребують проведення спеціальних заходів психологічної допомоги.

Показники 1–4 бала було відмічено у 23,4 % (7 досліджуваних), що говорить про 4-й рівень СБС (низька стійкість до бойового стресу), вони направляються на додаткове медичне обстеження.

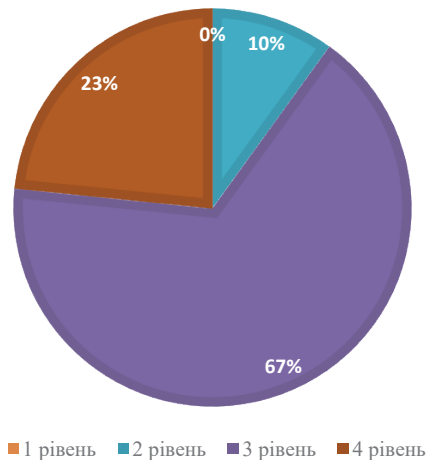

Рис. 1. Відсоткове відношення рівнів готовності призовників до військової служби

Таким чином, можна відмітити, що більшість призовників відноситься до середнього рівня, та можуть мати певні затримки, та потребують проведення спеціальних заходів.

В результаті дослідження за допомогою багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (А. Г. Маклаков і С. В. Чермянін) [6] ми отримали наступні дані за шкалою нервово-психічна стійкість (НСП): високий рівень нервово-психічної стійкості можливо відмітити у 33,3 % (10 досліджуваних), який характеризується стійкістю й поведінковою регуляцією та високою адекватною самооцінкою й реальним сприйняттям дійсності; низький рівень ніхто з досліджуваних не показав. Таким чином, 66,6 % (20 досліджуваних) більшість отримали середній рівень.

За шкалою комунікативні здібності (КЗ) було виявлено, що 100 % (30 досліджуваних) мають результати середнього рівня.

Результати за шкалою моральна нормативність (МН) були наступні: ніхто з випробуваних не отримали низькі результати.

Високий рівень розвитку моральної нормативності, яка реалізується в реальному оцінюванні своєї ролі у колективі, орі-

ентації на дотримання загальноприйнятих норм поведінки, був відмічений у 23,4 % (7 досліджуваних). Отже 76,6 % (23 досліджуваних) мають середній рівень моральної нормативності.

Результати за показником «особистісний адаптивний потенціал» були наступні: в групу з низьким та задовільним особистісним адаптаційним потенціалом не ввійшов жоден досліджуваний. Отже ми можемо відмітити, що в групі з високою та нормальною адаптацією знаходяться 100 % (30 досліджуваних), а самі особи цих груп досить легко адаптуються до нових умов діяльності, швидко входять у новий колектив, досить легко й адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки. Як правило, не конфліктні, мають високу емоційну стійкість.

Отже, адаптація військовослужбовців до умов несення ними військової служби є найбільш відповідальним етапом у становленні особистості воїна. Та впливає на особистість через те мікросередовище, в яке людина безпосередньо потрапляє. У свою чергу, особистість не є пасивним спостерігачем, який піддається впливам з боку групи, а виступає суб'єктом діяльності, виявляючи активність, яка залежить від її певних якостей: свідомо вмотивованість дій, несхильність до чужих впливів, здатність самому приймати необхідні рішення, система ціннісних орієнтацій і установок і т. д.

Отримані дані показали, що більшість призовної молоді, котра проходила дослідження, має середні показники, що говорить про їх професійно-психологічний і психофізіологічний стан та має високі показники адаптації, що дає можливість стверджувати, що це сприятиме у майбутньому успішній адаптації до військової служби.

Висновки. Отримані результати сприяють розумінню особливостей проходження процесу адаптації до військової служби в залежності від їх особистісних характеристик. Проведене дослідження дає можливість впровадити у військову практику психологічний супровід соціально-психологічної адаптації молодих солдатів, що дозволить уникати проблем адаптованості військовослужбовців за призовом. Нами показано, що особистісні характеристики та саме адаптаційні особливості майбут-

ніх військовослужбовців сприяють формуванню психологічної готовності до виконання навчально-бойових завдань.

Список використаних джерел

1. Антипов В. В. Психофизиологическая адаптация к экстремальным ситуациям / В. В. Антипов. — М.: ВЛАДОС-пресс, 2004.
2. Воробйов Г. П. Методичні рекомендації з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України. — Київ, 2015. — 108 с.
3. Коровин В. М. Система профессионального становления офицеров в военных вузах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. М. Коровин. Воронеж, 2002. — 369 с.; Кулагин Б. В. Основы профессиональной психодиагностики Л.: Медицина, 1984. — 215 с.
4. Психология и педагогика. Военная психология: учебник для вузов / под ред. А. Г. Маклакова. — СПб.: Питер, 2005. — 464 с.
5. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. — 2001. — Т. 22, № 1. — С. 16–24.
6. Мартюшев Д. Психологическая адаптация призывников к условиям военной службы // Ориентир. — 2002. — № 2. — С. 50–52.
7. Налчаджян А. А. Социально-психическая адаптация (формы, механизмы и стратегии) / отв. ред. Э. А. Александрян; АН АрмССР. Ин-т философии и права. — Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1988. — 263 с.
8. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие. — Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. — 672 с.

REFERENCES

1. Antipov V. V. (2004) *Psichofiziologicheskaia adaptacija k jekstremal'nyh situacijam* [Psychophysiological adaptation to extreme situations]. Moscow: VLADOS[in Russian].
2. Vorobyov G. P.(2015) *Metodichni rekomendacii z organizacii profesijno-psihologichnoho vidboru u Zbrojnih Silah Ukraini* [Methodical recommendations from the organization of professional and psychological vidboru at the Zbrojnykh Forces of Ukraine]. [in Ukrainian].
3. Korovin V. M.(2002) Sistema professional'nogo stanovlenija oficerov v voennyh vuzah [The system of professional formation of officers in military universities]: *Candidate's thesis*. Leningrad [in Russian].
4. Maklakov A. G. (Eds.) (2005) *Psychology and pedagogy. Military Psychology: Textbook for Universities*. St. Petersburg: Peter.
5. Maklakov A. G.(2001) Lichnostnyj adaptacionnyj potencial: ego mobilizacija i prognozirovanie v jekstremal'nyh uslovijah [Personal adaptive potential: its mobilization and forecasting in extreme conditions] // *Psichologicheskij zhurnal* — Psychological journal, 22, No. 1, 16–24.

6. Martuyushev D. (2002) Psihologicheskaia adaptacija prizyvnikov k uslovijam voennoj sluzhby [Psychological adaptation of recruits to the conditions of military service] *Orientir — Landmark*, No. 2. — p.50–52.
7. Nalchajyan A. A.(1988) *Social'no-psihicheskaja adaptacija (formy, mehanizmy i strategii)* [Socio-mental adaptation (forms, mechanisms and strategies)] E. A. Alexandryan(Ed.)Yerevan: Publishing House of the Academy of Sciences of the ArmSSR. [in Russian].
8. Raygorodsky D. Y.(2001) *Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy. Uchebnoe posobie* [Practical psychodiagnosics. Methods and tests. Textbook]. Samara: Publishing House. [in Russian].

Кононенко О. И.

доктор психологических наук, профессор кафедры
дифференциальной и специальной психологии
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

АДАПТАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ БУДУЩИХ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

В связи с событиями в современном украинском обществе особого внимания заслуживает проблема подготовки будущих военнослужащих и их адаптации к военной службе. Служба в армии это новый и сложный этап в жизни юноши. В первый период службы в армии очень важным является процесс адаптации, может проявляться в тревожности. В данных условиях проявляются личностные характеристики, которые способствуют более успешному прохождению процесса адаптации и переживания первых трудностей.

Ключевые слова: личность, адаптация, военнослужащий, служба в армии.

Kononenko O. I.

Doctor of Science in Psychology, Professor
Odessa I. I. Mechnikov National University

ADAPTATION FEATURES OF FUTURE MILITARY SERVANTS

Abstract

Preparation for service in the Armed Forces of Ukraine is a complex, long-lasting, purposeful activity of the community (families, schools,

civic organizations), which should result in a young man's readiness for conscription.

The purpose of the article is to theoretically identify and empirically prove the adaptation features of future servicemen.

Features of military service in modern conditions are caused by a number of external (socio-economic reform of society) and internal (reorganization of the army in the conditions of its sharp reduction) reasons.

Psychological readiness for military service is a complex property of the individual, the level of formation of which is determined by the degree of development of all spheres of the human psyche: motivational, cognitive, emotional-sensory, volitional.

The results obtained help to understand the peculiarities of the process of adaptation to military service, depending on their personal characteristics. The conducted research makes it possible to introduce in psychological practice psychological support of social and psychological adaptation of young soldiers, which will allow to avoid problems of adaptation of servicemen on conscription. We have shown that the personal characteristics and the particular adaptation features of future servicemen contribute to the formation of psychological readiness to perform combat training tasks.

Key words: personality, adaptation, serviceman, service in the army.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2019